

บทความพิเศษ

ทูลกระหม่อมของชาวศิริราช*

ดวงพีชน โทณะวณิก

ในโอกาสที่โรงพยาบาลศิริราช จะมีการฉลองครบ 72 ปี ในวันที่ 4 ถึงที่ 8 พฤษภาคม 2505 ข้าพเจ้าเห็นสมควรที่จะชักชวนให้รำลึกไว้ให้มาก โดยทั่วกันว่า ชีวิตของคนไทย และผู้ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่ในแผ่นดินไทย มีความมั่นคงปลอดภัยจากปวงโรคภัยไข้เจ็บได้อย่างทุกวันนี้ ก็เพราะทูลกระหม่อมสมเด็จพระราชบิดา ได้ทรงมีพระวิริยะอุตสาหะอันยิ่งใหญ่ มิได้คำนึงถึงประโยชน์ส่วนพระองค์ ฟันฝ่าอุปสรรคนานาประการ จนได้มาซึ่งการแพทย์ที่ทันสมัย และได้ประทานไว้ให้ปกป้องคุ้มครองชีวิตเราจนมีความผาสุกอย่างที่เป็นอย่างนี้

ทูลกระหม่อม ทรงเป็นเสมือนบิดาของแพทย์ไทยทั้งมวลโดยเฉพะอย่างยิ่งของชาวศิริราช เป็นประหนึ่งแสงสว่างอันฉายมาปลงความมืด ได้ออกให้เกิดประโยชน์และความเจริญอันยิ่งใหญ่ แก่โรงพยาบาลศิริราชและโรงเรียนแพทย์ โรงเรียนพยาบาลพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร ซึ่งทรงเคยเป็นผู้บัญชาการโรงเรียนราชแพทยาลัย มีรับสั่งไว้ว่า "การที่ได้เจ้านายพระองค์นี้มาร่วมงานด้วยนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าโรงเรียนแพทย์ และโรงพยาบาลศิริราชได้ลาภอันประเสริฐ จะทำอะไรเปรียบเทียบมิได้เลย"

สมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ ทรงเป็นโอรสองค์ที่ 69 ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 และทรงเป็นโอรสองค์ที่ 7 ในสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงมีพระเชษฐาและพระเชษฐภคินีรวม 7 พระองค์ คือ

1. สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
2. สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

ได้รับต้นฉบับเมื่อ 12 มิถุนายน 2549 ได้ให้ตีพิมพ์เมื่อ 25 มิถุนายน 2549

*จากหนังสือ "ตามรอยพระยุคลบาท" สุต แสงวีเชียร บรรณาธิการ

ในวาระครบ 72 ปี ศิริราช 16 กรกฎาคม 2522

3. สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
4. สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
5. สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
6. สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
7. สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

พระองค์ประสูติในพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ศุกร์ เดือนยี่ ขึ้น 3 ค่ำ ปีระกา ตรงกับวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2434 ทรงพระนามตามพระสุพรรณบัฏว่า "สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์" จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สมบูรณ์เบญจวรรคศิริสวัสดิ์ศัทธิยาโรภโคสุชาติ คุณสังกาศเกียรติประภษฐ์ ลักษณะวิจิตรพิชัญบุรุษย์ ชนุตมรัตน์พัฒนศักดิ์ อรรถวรราชกุมาร" ได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ กรมหลวงสงขลานครินทร์ เมื่อ พ.ศ. 2446

ทรงได้รับการศึกษาขั้นต้นในโรงเรียนแอสโรว์ ประเทศอังกฤษ แล้วเสด็จไปศึกษาวิชาทหารเรือ ในโรงเรียนหลวงของปรัสเซีย ณ เมืองปอร์ตสตัดัม ประเทศเยอรมัน จบหลักสูตร 4 ปี แล้วได้ทรงเข้าปฏิบัติงานในราชนาวิกโยธินเป็นเวลา 3 ปี สังกัดกองเรือดำน้ำ มียศเป็นนายเรือตรีแห่งราชนาวิกโยธิน ระหว่างที่ยังทรงศึกษาอยู่นั้น ทรงสอบได้เป็นที่ 2 ของนักเรียนทั้งหมด ได้รับรางวัลในการประกวดแบบเรือดำน้ำ

เสด็จกลับเมืองไทยเมื่อ พ.ศ. 2460 เข้ารับราชการในกระทรวงทหารเรือ รับพระราชทานยศนายเรือโทแห่งสยามราชนาวิกโยธินในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงอยู่ในราชนาวิกโยธินได้เพียง 9 เดือน ก็มีเหตุขัดแย้ง ทำให้เปลี่ยนพระทัยละการทหารเรือเสีย

ขณะนั้น กระทรวงทหารเรือดำน้ำจะจัดตั้งกองเรือดำน้ำ จึงเกิด

มีปัญหาเกี่ยวกับอาหารของทหารในเรือดำน้ำ เพราะคนไทยไม่ชอบอาหารกระป๋องแบบฝรั่ง และนี่ก็เป็นจุดเริ่มต้นให้ทรงสนพระทัยในวิชาโภชนาการ อันจะชักจูงไปถึงวิชาสาธารณสุขในภายหลัง

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร ขณะนั้นทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการราชแพทยาลัย มีพระดำริต้องกันกับหม่อมเจ้าพูนศรีเกษม เกษมศรี ว่าควรจะมีผู้อุปถัมภ์โรงเรียนแพทย์ที่พร้อมด้วยกำลังทรัพย์และอิทธิพล และทรงเห็นเป็นโอกาสเหมาะที่จะให้ทูลกระหม่อมท่านมาสนพระทัยการแพทย์

ทั้งสองพระองค์ได้กราบทูลเชิญสมเด็จพระราชบิดาให้เสด็จประพาสทางชลมารค โดยประทับเรือยนต์ไปตามคลองบางกอกน้อย เสวยพระกระยาหารได้ร่มไม้ริมคลองจนค่อยทรงสำราญพระทัย คลายพระกังวลเกี่ยวกับเรื่องขัดแย้งกันในกระทรวงทหารเรือ เมื่อเสด็จกลับ เสด็จในกรมจึงกราบทูลเชิญให้เสด็จศิริราช

เป็นที่น่าเสียดายว่า เราไม่อาจสืบทราบได้ว่าได้ทรงวางพระบาทลงเป็นครั้งแรก ณ พื้นดินแห่งใดของศิริราช ถ้าเราทราบได้แล้วพึงหมุดจารึก ณ ไร่ที่แห่งนั้น ตรงนั้นก็เป็นอนุสรณ์สถานอันมีค่ายิ่งสำหรับผู้มี ความมกตัญญูและจงรักภักดีต่อทูลกระหม่อม

โรงพยาบาลศิริราชในเวลานั้น อยู่ในสภาพที่น้ำเวทนา คนป่วยนอนเจ็บอยู่อย่างหมดที่พึ่งบ้าง นอนอยู่ไต่ลมไม้บ้าง อยู่ในสนามหญ้าข้างเรือนพักผู้ป่วยที่เก่าโทรม ได้ทอดพระเนตรพบคนป่วยด้วยวรรณโรคผอมแห้ง มีแต่กระดูก ตัวโรงพยาบาลเป็นเรือนไม้หลังคามุงจาก มีตึกขนาดเล็กเพียงสองหลังเท่านั้น คือ ตึกวิคตอเรียกับตึกเสาวภาค ตึกใหญ่ที่สุด ได้แก่ ตึกสุติกรรมหลังเก่า อยู่ตรงที่ตั้งปัจจุบันของตึกรังสีวิทยา และเล็กเพียงหนึ่งในสี่ของตึกนั้นเท่านั้น

เมื่อได้ทอดพระเนตรเรือนคนไข้ ซึ่งเป็นเรือนไม้หลังคามุงจากกระดานมีร่องโตๆ ก็ทรงสลดพระทัย มีพระปรารภว่า “เหมือนโรงฆ่า” เสด็จในกรมและหม่อมเจ้าพูนศรีเกษม ได้ถือโอกาสกราบทูลถึงความขาดแคลนต่างๆ พร้อมทั้งขอประทานพระอุปถัมภ์ทูลกระหม่อมไม่ได้รับสิ่งว่อย่างใดในทันที แต่ต่อมาก็รับที่จะช่วยเหลือ นับแต่บัดนั้นมาศิริราชก็มีชีวิตใหม่ การแพทย์แผนปัจจุบันที่ถูกต้องตามหลักวิชาได้ถือกำเนิดขึ้น ในระหว่างปี พ.ศ. 2460 ถึง พ.ศ. 2461

โดยที่แท้จริงแล้ว ทูลกระหม่อมทรงเป็นเจ้าฟ้า ทรงเป็นผู้สูงศักดิ์อย่างยิ่ง เวลานั้นการปกครองเป็นแบบสมบูรณาญาสิทธิราช จะทรงทำอะไร โดยอาศัยอำนาจบาบริที่มีอยู่ ก็ทรงทำได้ไม่ยาก

เย็นแลยแม่แต่น้อย แต่ทูลกระหม่อมไม่ทรงนิยมทำสิ่งใดด้วยหักหาญ เอาแต่อำนาจดังจะเห็นได้จากข้อขัดแย้งกันที่เกิดขึ้นในที่ประชุมกองทัพเรือ ความเห็นส่วนใหญ่ต้องการให้ราชชนนีมีเรือรบขนาดใหญ่เพียงน้อยลำ แต่ทูลกระหม่อมทรงเล็งเห็นด้วยพระปรีชาญาณว่า เมืองไทยเป็นประเทศเล็ก มีเรือใหญ่ก็ยากแก่การรักษาและมิได้ไม่กล้าควรมีเรือขนาดเล็กหลายๆ ลำดีกว่า เมื่อข้อเสนออันนี้แพ้เสียงที่ประชุม พระองค์ก็ไม่คัดค้านอีกต่อไป เราจะเห็นว่า ทูลกระหม่อมทรงมีน้ำพระทัยเป็นประชาธิปไตยตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองยังไม่เกิดเสียอีก

ครั้นทรงรับที่จะอุปการะกิจการแพทย์อยู่แล้ว ก็ได้เอาวิชาทหารเรือซึ่งมีอยู่เป็นอย่างเยี่ยมมาบริหารการแพทย์ ใน พ.ศ. 2461 ได้เสด็จไปยังเมืองเอดินเบอเรอ ประเทศอังกฤษ เพื่อเข้าศึกษาวิชาสาธารณสุข ด้วยทรงมีพระวินิจฉัยว่า การสาธารณสุขใช้เวลาเรียนสั้น จะได้รับกลับมาทำงานที่ได้ตั้งพระทัยไว้ แต่เพราะทรงมีพระอนามัยไม่สมบูรณ์นัก จึงไม่ถูกกับอากาศหนาวเย็นของประเทศอังกฤษ ต้องเสด็จเปลี่ยนไปประทับในสหรัฐอเมริกา เข้าศึกษาวิชาสาธารณสุขในมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด

สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศสาธารณรัฐ ไม่มีพระเจ้าแผ่นดิน ไม่มีพระราชวงศ์ ตลอดเวลาที่ทรงศึกษาอยู่ ทูลกระหม่อมจึงทรงบำเพ็ญพระองค์เยี่ยงสามัญชน บิดาของผู้เขียนเคยเล่าว่า ฝรั่งน้อยคนที่จะรู้ว่าทูลกระหม่อมทรงเป็นพระอนุชาของพระเจ้ากรุงสยาม นอกจากนักเรียนไทย และพวกฝรั่งที่ติดต่อกับสถานทูตไทยเท่านั้นจึงจะรู้ แม่แต่พระนามก็ทรงใช้แบบสามัญชนคือ Mahidol Songkla ทรงใช้โดยย่อว่า M. Songkla

ประทับอยู่ในอเมริกาได้ 2 ปี ก็ต้องเสด็จกลับเมืองไทยเป็นการชั่วคราว เมื่อปี พ.ศ. 2463 เนื่องในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระศพสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ บรมราชชนนี พระพันปีหลวง ระหว่างที่ประทับอยู่ในพระนคร ได้ทรงพระนิพนธ์หนังสือเรื่อง Tuberculosis ให้กรมสาธารณสุข พิมพ์แจกแก่ประชาชนเนื่องในงานพระศพจอมพล สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ เมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2463 เสด็จกลับสหรัฐอเมริกาอีกครั้งในวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2463 ครั้งนี้ ประทับอยู่นครหลวงสำเร็จวิชาการสาธารณสุข ได้รับประกาศนียบัตร C.P.H.

ขณะที่ทรงทำงานอยู่กับราชแพทยาลัยนั้น ทูลกระหม่อมมีรูสึกอึดอัดที่ได้พบวชิชาสาธารณสุขที่เรียนมานั้น น้อยไปที่จะบริหารงานของแพทย์ และบางครั้งเมื่อมีการถกเถียงกันที่ประชุม ก็ต้อง

ทรงน้อยพระทัยที่พระดำรัสของพระองค์นั้น ไม่ค่อยมีน้ำหนัก และทรงคิดเห็นว่าที่เป็นเช่นนั้นเพราะ “เขาเห็นว่าฉันไม่ใช่หม่อม”

ความขลุ่ยขลักในการปฏิบัติงานอันหนึ่ง ได้ทำให้ทูลกระหม่อม ตัดสินพระทัยเสด็จสหรัฐอเมริกาอีกครั้ง คราวนี้ทรงศึกษาในวิชา แพทย์ เพื่อที่จะได้ทรงเป็นหม่อม ไม่ยอมให้ผู้อื่นเห็นว่า พระองค์ไม่ใช่หม่อมอีกต่อไป ทูลกระหม่อมทรงเป็นอัจฉริยะบุรุษโดยแท้ จะทรงทำอะไร สิ่งนั้นก็มีความนุ่มนวล ไม่หักท้าวด้วยอำนาจ บารมี ทุกสิ่งที่ปรารถนาไว้ จึงมีแต่พระกรุณาธิคุณ สำหรับรำลึกถึง เท่านั้น ชาวศิริราชปลาบปลื้มเป็นล้นพ้น ที่ได้มีพระองค์ไว้เป็น ประทีปส่องทาง ให้ตามรอยพระยุคลบาท

ในระหว่างที่ทรงศึกษาวิชาแพทยอยู่นั้น ด้วยความขาดแคลน ในอาจารย์ผู้สอนและด้วยความเร่งรัดในกิจการบางอย่าง ทูลกระหม่อมก็ต้องสละเวลาศึกษา เสด็จกลับเมืองไทย เพื่อที่จะได้ ทรงแก้ไขปัญหานั้นเป็นครั้งคราว ทั้งนี้เป็นการเสียดสละและเป็น พระกรุณาธิคุณอันหาที่เปรียบมิได้แก่ชาวศิริราชทั้งหมด

เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2466 ทรงเข้ารับราชการในกระทรวง ธรรมการดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนราชแพทยาลัย แต่ก็ ทรงอยู่ได้ไม่นาน ไม่โปรดงานชนิดๆ เขียนๆ กลับไปโปรดการสอน วิชากายวิภาคศาสตร์เปรียบเทียบ (Comparative Anatomy) แก่นักเรียนเตรียมแพทย์ ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เดือน มีนาคมศกนั้นก็ทรงพ้นจากหน้าที่ราชการในกระทรวงธรรมการ

ระหว่างปี พ.ศ. 2466 ถึง 2467 ทูลกระหม่อมทรงทำงานคร่ำ เกร็งมาก จนมีพระอนามัยไม่สู้ดี เมื่อครั้งเสด็จกลับพระนคร พ.ศ. 2466 แพทย์ได้เคยถวายรายงานไว้ว่า จะมีพระชนม์ชีพอยู่ได้ไม่ เกินสองปี แต่พระองค์ก็ได้ทรงกลับ คงทรงประกอบพระกรณียกิจ อย่างหนักอยู่ตลอดเวลา คราวนี้แพทย์ได้ถวายความเห็น ว่า ควร จะเสด็จไปพักผ่อนพระอิริยาบถที่ยุโรป หรืออเมริกา แม้ว่าคราว นี้จะทรงยอมพักผ่อน แต่ก็หาได้พักผ่อนอย่างจริงจังไม่ ทรงท่อง เทียวดูกิจการแพทย์ การพยาบาลและนักเรียนทุนของพระองค์อยู่ ตลอดเวลา นับตั้งแต่เสด็จออกจากพระนคร ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2468

วันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2468 เสด็จกลับพระนครอีกครั้ง เนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหา ประชาธิป กษัตริย์แห่งประเทศไทย ประทับอยู่จนวันที่ 5 พฤษภาคม ปีเดียวกัน จึงเสด็จกลับอเมริกา เพื่อเข้าศึกษาในวิชาแพทย์ที่สาม (ระหว่างที่ทรงศึกษาวิชาสาธารณสุข ได้ศึกษาวิชาแพทย์ไปด้วย จนสอบวิชาแพทย์ที่สองได้) ใน พ.ศ. 2471 ก่อนสอบไล่ ได้มีหนังสือ

เรื่อง Diphyllbotrium ในเด็ก สองครั้งด้วยกัน เป็นรายงานชิ้น แรกของรัฐแมสซาชูเซต ก่อนการสอบไล่ครั้งสุดท้าย เกิดทรงพระ ประชวรด้วยโรคพระอันตะตัน ทางมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดจึงถวาย สิทธิพิเศษไม่ต้องสอบไล่ แต่ทูลกระหม่อมไม่ทรงยอมรับสิทธิ พิเศษนั้นกลับเข้าสอบไล่พร้อมกับนักเรียนอื่นๆ เสร็จแล้วจึงให้ แพทย์ถวายการผ่าตัด พระองค์สอบได้ปริญญา M.D. ชั้นเกียรตินิยม ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2471 เสด็จกลับพระนครวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2471

ศาสตราจารย์ เจ.เจ. บรอนเฟนเบรเนอร์ ผู้ถวายความรู้วิชา บัณฑิตเรียกว่าตลอดเวลาที่สอนมารวม 50 ปี มีศิษย์ทั้งที่อยู่ ใน สหรัฐอเมริกาและมาจากต่างประเทศอื่นๆ มากมาย แต่ท่านภูมิใจ มากที่ได้ใกล้ชิดกับคนไทยที่มีความสุภาพอ่อนโยนอย่าง Prince Songkla ท่านยกย่องว่า เจ้าชายพระองค์นั้นทรงสนพระทัย ศึกษาศึกษา ขยันหมั่นเพียร ทำงานเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความ ประณีตในการปฏิบัติงานสมุดจดคำบรรยายที่ทรงพระอักษรไว้หน้า เวลาเมื่อเก็บรักษาอยู่ที่ห้องสมุด “กรมหลวงสงขลานครินทร์” ของ คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล เป็นที่น่าเลื่อมใสอย่างยิ่งว่า สมุดและหนังสือตำราของทูลกระหม่อมมีเก็บอยู่ที่ศิริราชของพระ องค์เป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น นอกนั้นมีอันต้องพลัดพรากไปใน ที่อื่นเสีย

ดร.เจมส์ เอช. มินส์ นายแพทย์ผู้อำนวยการโรงพยาบาลกลาง ของรัฐแมสซาชูเซตซึ่งทูลกระหม่อมเคยปฏิบัติงานระหว่างที่ทรง เรียนในชั้นปีที่สี่ ได้กล่าวถึงผลงานของพระองค์ว่า “รายงานคนไข้ 24 รายที่ข้าพเจ้าได้รับจากเจ้าชายพระองค์นี้ เป็นชั้น เอ ซึ่งน้อย รายนักที่จะได้รับความสำเร็จขั้นนี้”

ศาสตราจารย์เอลลิส เขียนถึงพระองค์ว่า “เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2463 ก่อนที่จะเสด็จไปอเมริกา ได้แจ้งพระประสงค์ที่จะใช้ ห้องทดลองวิทยาศาสตร์ของโรงพยาบาล ข้าพเจ้าแทบจะปฏิเสธ เพราะห้องทดลองมีขนาดเล็กและไม่สู้ดีนัก ข้าพเจ้าเองก็อดอัด ที่จะต้องต้อนรับเจ้านายผู้สูงศักดิ์ ต่อเมื่อได้ใกล้ชิดพระองค์ จึง มีรับสั่งว่า เวลาฉันมาทำงานในห้องทดลองวิทยาศาสตร์ ควรถือ เสมือนฉันเป็นนักเรียนคนหนึ่ง ไม่ใช่เจ้านาย พระดำรัสนี้ทำให้ข้อ กังวลใจของข้าพเจ้าหมดไปทีเดียว”

สมเด็จพระราชบิดามีพระประสงค์อย่างแรงกล้า ที่จะได้มา บำเพ็ญพระกรณียกิจดูจนายแพทย์ธรรมดาสมาคมทั้งหลายเคย ทรงตั้งพระทัยจะเป็นกุมารแพทย์ตั้งแต่ยังทรงเป็นนักเรียนแพทย์ แต่การมีฐานันดรศักดิ์อันสูงยิ่งนั้น ได้กลายเป็นอุปสรรคอันใหญ่

ขัดขวางไว้ มิให้ทรงกระทำได้อย่างพระทัย โดยปรกติแล้วผู้ที่เป็นแพทย์จักต้องทำทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งที่สัปรกและสะอาด แม้แต่ของเน่าเหม็นหรือสิ่งขับถ่าย ทูลกระหม่อมทรงถือว่า เมื่อทำงานแล้วก็ทรงเป็นเพียงแพทย์แต่อย่างเดียวนั้น แต่คนอื่นไม่ยอมให้เป็นเช่นนั้น คนไข้ก็เกรงกลัวพระบารมีจนไม่อาจทำการรักษาอะไรได้ในเมื่อคนไข้หนึ่งทราบว่ นายแพทย์ที่รักษาตนนั้น คือเจ้าฟ้ามหิดล อุดุลยเดช กรมขุนสงขลานครินทร์ แม้ทูลกระหม่อมจะพยายามปิดบังให้คนไข้รู้จักในพระนาม “หมอแดง” แต่คนไข้เหล่านั้นก็รู้กันจนได้ และเอยถึงพระองค์ในพระนาม “หมอเจ้าฟ้า”

สิ่งเหล่านี้ล้วนไม่ต้องพระประสงค์ ทั้งเป็นสิ่งจุกจิกรบกวนพระทัยเมื่ออยู่ในเมืองหลวงไม่มีใครยอมให้เป็นหมอมือ ทูลกระหม่อมจึงเสด็จไปนครเชียงใหม่ เข้าทำงานกับโรงพยาบาลแมคคอมมิค ของคณะมิชชันนารีอเมริกันิกายเพรสไปที่เรียนด้วยทรงหวังพระทัยว่า คนอเมริกันซึ่งไม่มีพระราชวงศ์คงจะไม่ขัดขวาง ในเมื่อพระองค์จะบำเพ็ญพระองค์เยี่ยงแพทย์โดยสมบูรณ์ ทั้งคนเชียงใหม่ก็คงจะไม่รู้จักพระองค์ด้วย ทูลกระหม่อมทรงทำหน้าที่เป็นแพทย์ประจำบ้าน กล่าวกันว่านอกจากหมอคอรทผู้อำนวยความสะดวกแล้ว ไม่มีใครทราบว่าพระองค์เป็นใคร

ระหว่างประทับอยู่ที่เชียงใหม่ ได้ประทับอยู่ในบ้านหลังเดียวกับนายแพทย์ อี. ซี. คอรท ผู้อำนวยความสะดวกอย่างสามัญชน เวลาบ่ายสี่โมงก็ทรงลงพระปรมาภิไธยคล้ายสามัญชนว่า “มหิดล สงขลา” ไม่ทราบว่ไปส่งยามี่ลายพระหัตถ์เหล่านั้นทางโรงพยาบาลแมคคอมมิคได้เก็บรักษาไว้บ้างหรือเปล่า ถ้าหากว่าสูญหายไปหมดแล้วก็เป็นที่น่าเสียดายอย่างเหลือเกิน ด้วยเป็นสิ่งอันประมาธคามได้

แม้ว่าสุขภาพของพระองค์จะไม่ค่อยดีนัก แต่ก็ทรงมีความสุขเป็นอันมากที่ได้มีโอกาสเป็นหมอมืออย่างเต็มที่ ประทับอยู่ที่เชียงใหม่ได้ 20 วันจึงเสด็จลงมาพระนครอีกครั้งพร้อมกับชิ้นเนื้อตัวอย่างของคนไข้ ซึ่งจะทรงตรวจเพื่อประโยชน์ในการผ่าตัด แต่แล้วชาวเชียงใหม่ก็ไม่มีโอกาสได้ต้อนรับนายแพทย์ผู้สูงศักดิ์อีกต่อไป

เมื่อลงมาถึงกรุงเทพฯ ได้สองสามวันก็ทรงพระประชวร และไม่ได้เสด็จออกจากวังสระปทุม่อีกเลย ทูลกระหม่อมประชวรอยู่ 4 เดือน ท่ามกลางความวิตกกังวลของพระประยูรญาติและผู้ที่เคยได้รับประทานพระกรุณาธิคุณ พระอาการมีแต่ทรงกับทรุด พระกำลังอ่อนลงทุกขณะ แต่น้ำพระทัยยังเข้มแข็ง รั้งถึงศิริราชและโครงการต่างๆ ที่ตั้งพระทัยจะทรงทำต่อไปเมื่อหายประชวร

แล้ว แม้ในระหว่างที่กำลังประชวรอยู่เอง แต่พระทัยกลับจรดจ่ออยู่กับการจะทำให้ผู้อื่นพ้นจากความเจ็บไข้ได้ทุกข์ ทูลกระหม่อมทรงห่วงใยทุกซอกซอญความเจ็บไข้ได้ป่วยของพสกนิกรไทยมากกว่าความสุขส่วนพระองค์ ทรงมีน้ำพระทัยเป็นนักบุญโดยแท้

เป็นที่กล่าวกันอยู่เสมอว่า คนดีนั้นสวรรค์รัก มักจะอยู่กับเราไม่นาน ในที่สุดทูลกระหม่อมก็ทรงละทิ้งผู้ที่รักและบูชาพระองค์ไว้เบื้องหลัง เมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2472 นับเป็นการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดของศิริราชและวงการแพทย์ไทย อีกว่รวม 30 ปีหลังจากวันสิ้นพระชนม์ ชาวศิริราชและผู้ระลึกในพระกรุณาธิคุณได้เรียกวันนั้นว่า “วันมหิดล” พร้อมใจกันมีพิธีวางพวงมาลาที่พระรูปของพระองค์ และน้อมจิตรำลึกถึงพระกรุณาธิคุณกับผลงานอันยิ่งใหญ่ที่ได้ประทานไว้ เป็นพิธีประจำปี

จะขอย้อนไปกล่าวถึงความเป็นมาของคณะแพทยศาสตร์ และศิริราชพยาบาลเสียเล็กน้อย ต้นกำเนิดดั้งเดิมคือ “โรงเรียนแพทยากร” ซึ่งเปิดสอนวิชาแพทย์อยู่ที่ “โรงศิริราชพยาบาล” ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2433 สอนวิชาแพทย์แผนโบราณ มีหลักสูตรเรียน 3 ปี อยู่ในความควบคุมของกระทรวงธรรมการ ปี พ.ศ. 2440 สมเด็จพระศรีพัชรินทรา พระบรมราชินี ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินขณะที่ยังทรงพระชนม์ชีพเสด็จประพาสยุโรป ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงเรียนแพทย์เป็นหลักฐานพระราชทานนามว่า “โรงเรียนราชแพทยาลัย” มีกำหนดรับนักเรียน 20 คน ในปี พ.ศ. 2446 ขยายหลักสูตรจาก 3 ปี เป็น 4 ปี ในปี พ.ศ. 2448 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกฐานะโรงเรียนราชแพทยาลัยขึ้นกรมศึกษาธิการ ขยายรับนักเรียนถึง 100 คน พ.ศ. 2450 ขยายหลักสูตรจาก 4 ปี เป็น 5 ปี รับนักเรียนไม่เกิน 140 คน วันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2460 ได้มีประกาศกระทรวงธรรมการ รวมโรงเรียนราชแพทยาลัยเข้ากับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เกิดเป็น “คณะแพทยศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” ในปี พ.ศ. 2461 ขยายหลักสูตรจาก 5 ปี เป็น 6 ปี ในปี พ.ศ. 2485 คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลได้ออกพระราชกฤษฎีกาตั้ง “มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์” โอนคณะแพทยศาสตร์ไปขึ้นกับมหาวิทยาลัยที่ตั้งขึ้นใหม่ เป็น “คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล” ปี พ.ศ. 2502 โอนไปขึ้นสำนักนายกรัฐมนตรี

เราจะเห็นได้ว่า สมเด็จพระราชบิดาได้ทรงเขาเกื้อกูลกิจการของศิริราช ภายหลังที่ศิริราชได้กำเนิดมาแล้ว 30 ปี แต่ก็เป็นที่เห็นได้ชัดจนว่ ศิริราชได้พุ่งตัวขึ้นไปสู่ความเจริญอย่างรวดเร็ว

นำชื่นชม เมื่อทูลกระหม่อมได้ยื่นพระหัตถ์มาช่วยเหลือ เป็นความเจริญชนิดที่มีเคยพบเห็นมาก่อน เป็นผลแห่งการทุ่มเทพระสติปัญญา ทูลทรัพย์ส่วนพระองค์ อีกทั้งเพราะทรงมีพระหฤทัยเล็งผลเลิศในการปฏิบัติโดยถูกต้องด้วยหลักของเหตุและผล หากจะกล่าววาทศิริราชได้มีตัวตนขึ้นก่อนแล้ว แต่ทูลกระหม่อมพระกรุณาประทานชีวิตให้ ก็เห็นจะไม่ผิดไปจากความจริงเลย

แม้พระองค์จะทรงมีพระชนม์ชีพอันสั้นเพียง 38 พรรษา แต่ก็เป็นพระชนม์ชีพที่สูงไปด้วยคุณประโยชน์ อันจะหาผู้ใดเสมอเหมือนได้ยาก ศาสตราจารย์ เอลเลียส คณบดีคณะแพทยศาสตร์ผู้เคยร่วมงานกับทูลกระหม่อมเป็นเวลา 9 ปี ได้กล่าวว่า “การที่พระองค์ทรงถือพระกำเนิดมาในโลกนี้ ได้ทรงทำให้โลกนี้ดีขึ้นเป็นแน่แท้” พระกรณียกิจของสมเด็จพระราชบิดา เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล อาจกล่าวสรุปโดยย่อได้ดังนี้

1. ทรงส่งนักเรียนทุนส่วนพระองค์ไปศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศ

เนื่องมาแต่ทรงมีพระดำริว่า การสร้างหรือปรับปรุงโรงเรียนแพทย์นั้น จำต้องเริ่มด้วยการจัดให้มีครุฑูรีในจำนวนที่เพียงพอเสียก่อน จึงทรงเร่งสั่งจัดส่งคนไปศึกษาวิชาในต่างประเทศ ทั้งที่ยุโรปและอเมริกา เพื่อให้กลับเข้ามาเป็นครู และต้องรับภาระนั้นอยู่เป็นเวลานานพอสมควรจึงจะเกิดประโยชน์

นอกจากพระองค์จะทรงพร่ำสอนศิษย์ด้วยพระองค์เองให้เป็นอย่างดีแล้ว ยังทรงส่งทูลทรัพย์ส่วนพระองค์สำหรับการศึกษารวมทั้งที่ส่งไปเรียนในต่างประเทศ และประทานเป็นทุนแก่ผู้เรียนในศิริราชด้วย ปัจจุบันนี้เงินทุนอันนั้นยังมีอยู่ นอกจากนี้ยังประทานเงินทุนส่วนพระองค์อุดหนุนรายได้ประจำเดือนของครูให้เพียงพออีกด้วย

ในด้านการพยาบาล ทรงให้ความสนับสนุนเต็มที่ พ.ศ. 2473 ได้ประทานทุนให้นางพยาบาลสองคนไปศึกษาในสหรัฐ ร่วมกับทุนของรอคคิเฟลเลอร์มูลนิธิ และทุนของเจ้านายอีกหลายพระองค์ มีจำนวนนางพยาบาลที่ไปศึกษาและดูงานไม่ต่ำกว่า 10 คน โดยเร่งไปในทางกิจการเกี่ยวกับการศึกษาและการปกครอง วิชาการอาหารและกิจการเกี่ยวกับหัวหน้าพยาบาลแผนกต่างๆ

พ.ศ. 2469 ประทานเงินเดือนสำหรับนางพยาบาลชาวต่างประเทศ ที่มาช่วยสอนและวางแผนการศึกษาในโรงเรียนพยาบาลตามแผนใหม่ เป็นเงินรวม 250,000 บาท

ระหว่างที่ประทับอยู่ในต่างประเทศ ยังได้ทรงอุปการะนักเรียน

ไทย นับแต่การศึกษา ที่อยู่ วิทยาลัยฐานะ ตลอดจนอุปสรรคส่วนตัว โดยมีได้ทรงถือพระองค์ ยังผลให้ฐานะของแพทย์และพยาบาลไทยสูงขึ้นมิใช่น้อย

2. ประทานทุน “วิทยาศาสตร์การแพทย์”

ในวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2463 ขณะที่ยังทรงมีพระชนมายุได้ 28 พรรษา ได้ประทานเงินจำนวน 200,000 บาท ให้ตั้งเป็นทุนเรียกว่า “ทุนวิทยาศาสตร์การแพทย์” เพื่อเป็นอนุสรณ์รำลึกถึงสมเด็จพระปิยะมหาราชเจ้า และสมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี โคมทวิทยาลัยเก็บดอกผลเป็นทุนสำหรับส่งนักเรียนและอาจารย์ไปศึกษาต่อในต่างประเทศ ในสาขาวิชาแพทย์และเตรียมแพทย์นับเป็นการอุดหนุนที่ใหญ่มากในสมัยที่กล่าวถึง

ยิ่งกว่านั้น ได้ประทานลายพระหัตถ์ต่างพันยกรม แสดงพระประสงค์ว่า ถ้าแม่พระองค์สิ้นพระชนม์แล้ว ให้ผู้ที่รับมรดกบำเพ็ญกุศลถวายแด่พระองค์ท่าน โดยบริจาคเงิน 500,000 บาท ให้แก่มหาวิทยาลัยภายในกำหนดเวลา 25 ปี เพื่อให้ตั้งไว้เป็นทุนหาผลประโยชน์บำรุงการศึกษาแพทย์ การสุขาภิบาล การศึกษาพยาบาล และการเภสัชกรรม นับว่าเป็นพระนโยบายที่ก้าวไกลกว่าภาวะใดๆ ที่เคยผ่านพบมา

3. ประทานทุน “เพื่อการค้นคว้าและการสอนในโรงพยาบาลศิริราช”

ทรงประจักษ์ในความจริงที่ว่า การค้นคว้าวิจัยและการสอนเป็นงานสำคัญส่วนหนึ่ง ในการจรรโลงวิชาแพทย์ จึงทรงตั้งทุนนี้เป็นตัวอย่างในประเทศไทย ปัจจุบันนี้ผู้ที่ได้รับทุนนี้แล้วราวสิบคน ได้ปฏิบัติงานเป็นประโยชน์แก่การแพทย์หลายประการด้วยกัน

4. ทรงจัดหาที่ดินและสร้างอาคาร

แต่เดิมนั้นโรงพยาบาลศิริราชมีตึกเล็กๆ เพียงสี่ห้าหลัง ตึกวิคตอเรีย ตึกเสาวภาคย์ ตึกสุติกรรม และตึกรินน้ำ อันเป็นที่ตรวจผู้ป่วยนอก นอกนั้นเป็นโรงไม้หลังคามุงจากคับแคบทั้งสิ้น ไม่เหมาะสมที่จะเป็นโรงพยาบาลและโรงเรียนแพทย์ของประเทศ ดังที่เคยมีพระปรารภว่า “เหมือนโรงฆ่า” เมื่อเวลาที่ยังล่วงไป จำนวนคนไข้จะทวีขึ้นทุกที ผู้คนจะนิยมเรียนวิชาแพทย์ที่วิชาพยาบาลกันมากขึ้นเรื่อยๆ สมเด็จพระราชบิดาทรงตระหนักในข้อนี้ จึงทรงแก้ไขหลายประการ คือ

ก. ทรงซื้อที่ดินและอาคารในโรงเรียนวังหลังเดิม ให้เป็นโรงเรียนพยาบาลและหอพัก ประทานเงินซ่อมแซมโรงเรียน และสร้างบ้านสำหรับอาจารย์ผู้ปกครอง รวมเป็นเงินที่ทรงจ่ายประมาณ 85,000 บาท ชั้นแรกทรงให้โรงพยาบาลเช่า เป็นมูลค่าปีละ 1 บาท

ต่อมาได้ประทานให้เป็นสิทธิ คือบริเวณที่เป็นแผนกพยาบาล ผดุง
ครรภ์และอนามัยเดี๋ยวนี้

ข. ประทานเงินส่วนพระองค์สร้างตึกคนไข้โรงพยาบาล
หนึ่งหลัง 83,584.14 บาท รั้งผู้ป่วยได้ 58 คน มีพระประสงค์ไม่
ปรารถนาให้ใคร เอาพระนามของพระองค์ตั้งเป็นชื่อของตึกนี้ ซึ่ง
โดยทั่วไปแล้ว ตึกกับคนไข้ในโรงพยาบาลศิริราชมีชื่อเป็นพระนาม
ของเจ้านายที่ทรงบริจาคเงินสร้างที่นั่น ต่อเมื่อสิ้นพระชนม์แล้ว
ตึกนี้จึงได้รับชื่อว่า “ตึกมหิตลดาเพ็ญ”

ในปัจจุบัน ตึกนี้ได้รับการต่อเสริมเป็นสามชั้น มีจำนวนคนไข้
ที่รับไว้รวม 100 คน และดูเหมือนจะกำลังแน่นขึ้นทุกวัน

ค. ประทานเงินช่วยค่าก่อสร้างตึกอำนวยการของโรงพยาบาล
กิ่งหนึ่ง เป็นเงินจำนวน 97,451.94 บาท

ง. ทรงพยายามที่จะให้เด็กที่ดิ้นรนแม่ นำ ทางด้านเหนือของ
โรงพยาบาลสร้างเป็นหอพักนักเรียนแพทย์ ด้วยพระวิริยะอุตสาหะ
อันแรงกล้า จนในที่สุด สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินทร
ก็ประทานแก่โรงเรียนแพทย์

พระอัยยาศัยของทูลกระหม่อมนั้น ทรงเกลียดการเกียจคร้าน
มุ่งหน้าเอาประโยชน์แต่ฝ่ายเดียว เมื่อใครทำอะไรให้ ไม่ทรงรับแปล
แต่ประทานตอบแทนให้คุ้มค่าหรือสูงกว่า ดังเช่นเมื่อเสด็จมาพบ
สภาพอันน่าเวทนาของห้องทดลอง มีพระดำรัสว่าจะประทานตึก
สำหรับแผนกพยาธิวิทยาและห้องทดลอง ถ้าทางรัฐบาลจะออกค่า
เครื่องใช้ตกแต่งให้ ในทัศนะของพระองค์นั้น ก็กิจการแพทย์เป็นเรื่อง
ของรัฐโดยตรง ก็เหตุใดรัฐจะไม่ยอมเสียสละตอบแทนแม่เพียง
ส่วนน้อย เป็นการแสดงออกโดยถ่องแท้ในความดำริถึงการควม
มีควร เมื่อจะต้องเสียสละ

ทูลกระหม่อมทรงมีพระทัยนี่ยลละเอียดละออ รักษาผลประโยชน์
อันไม่ควรถูกจะเสียเป็นอย่างยิ่ง เมื่อถึงคราวควรจะเสีย
พระองค์ทรงสละได้อย่างมากมายและเต็มพระทัย ครั้งหนึ่งขณะที่
เสด็จออกทรงตรวจคนไข้ตามตึก ทอดพระเนตรพบน้ำประปาที่
อ่างล้างมือ ลืมปิดปล่อยน้ำทิ้งไว้นานๆ ได้เสด็จเข้าไปปิดเองด้วย
พระหัตถ์ และรับสั่งว่า “ระวังหน่อย เงินของประชาชนเขา”

นอกเหนือไปจากสิ่งที่ประทานให้โดยตรงแล้ว ยังเชื่อกันว่าด้วย
พระบารมีของพระองค์ท่านนั่นเอง ทำให้มีการวางท่อประปาข้าม
แม่น้ำ โดยสมเด็จพระศรีสิรินทรฯ บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกา
เจ้าประทานเงินค่าก่อสร้าง สร้างตึกอักษุศาสตร์โดยเงินกองมรดก
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครราชสีมา ตึกพระองค์หญิงโดยเงินสมเด็จพระ
เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ตึกตรีเพชรและจุฬารัฐโดยพระ

ราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
เป็นต้น

5. ทรงทำความตกลงกับโรคคีเฟลเลอร์มูลนิธิ

สมเด็จพระราชบิดาทรงใช้พระวิริยะอุตสาหะและพระปรีชา
ญาณ ในการเจรจากับผู้แทนของมูลนิธิ ณ กรุงลอนดอน กรุงเบอร์
นิง กรุงปารีส และนครนิวยอร์ก รวมหลายครั้ง เมื่อเดือนพฤษภาคม
พ.ศ. 2466 ดร.ดับบลิว เอส คาร์เตอร์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการแผนก
แพทยศึกษาของมูลนิธิได้เข้ามากรุงเทพฯ และตกลงกันในราย
ละเอียดทำสัญญาให้ความช่วยเหลือมีกำหนดเวลา 6 ปี นับแต่
พ.ศ. 2466 ถึง 2472 ต่อมามูลนิธิได้ต่อสัญญาอีก 6 ปี เป็นอันพ้น
จากความช่วยเหลือของมูลนิธิใน พ.ศ. 2478

ศาสตราจารย์เอลลิสได้ประมาณไว้ว่า ทูลกระหม่อมได้สละ
ทรัพย์สินส่วนพระองค์ เพื่อประโยชน์แก่วงการแพทย์ เป็นจำนวนไม่
ต่ำกว่า 700,000 ถึง 800,000 บาท ถ้าวรวมในมรดกครั้งสุดท้ายเข้า
ด้วยจะเป็นเงินราว 1,200,000 ถึง 1,300,000 บาท อันเป็นเงิน
จำนวนมหึมามหาศาลในสมัยนั้น เกินกว่าที่จะหวังกันว่า ผู้ใดจะ
กล้าบริจาคมากมายได้ปานนั้น ทุกสิ่งที่ได้ทรงบำเพ็ญไป ล้วนเป็น
การเสียสละเพื่อผู้อื่นทั้งสิ้น จึงสมควรแล้วที่พวกเราได้ถวายพระ
นามว่า “พระบิดรแห่งวงการแพทย์ไทย” ทรงได้รับการสถาปนาขึ้น
เป็น “สมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ามหิตลดาอุยเดช กรมหลวง
สงขลานครินทร์” เมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2477 ในรัชสมัย
ของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล

เมื่อทูลกระหม่อมทรงเป็นเจ้านาย ก็ทรงเป็นเจ้านายที่มีแต่พระ
กรุณาคิณแต่อย่างเดียว ทั้งยังทรงมีพระอุปนิสัยเป็นประชาธิปไตย
เสียตั้งแต่ประชาธิปไตยยังไม่เข้ามาในเมืองไทยด้วยซ้ำ เมื่อทรงเป็น
ทหารเรือ ก็เป็นได้อย่างเยี่ยม แม่เดี๋ยวนี้กองทัพเรือก็ยังดำเนินตาม
นโยบายที่พระองค์เคยรับสั่งไว้ แต่ไม่มีใครเห็นด้วยในขณะนั้น คือ
มีเรือรบเล็กๆ หลายลำ ดีกว่ามีเรือขนาดใหญ่ไม่กี่ลำ ครั้นทรงเป็น
แพทย์ ก็ทรงเป็นแพทย์ที่เพียบพร้อมไปด้วยอุดมคติและการเสีย
สละ พระดำรัสของทูลกระหม่อมที่ประทานไว้แก่พวกหมอยังใช้ได้
ดีจนทุกวันนี้ สำหรับผู้ที่ต้องการจะเป็นหมอ ไม่ต้องถามมือชีพ
รับจ้างรักษาคนคือ **“หมอที่ดีไม่รวย แต่ไม่อดตาย”**

คุณงามความดีของทูลกระหม่อมเป็นสิ่งที่กล่าวกันได้ว่าไม่รู้จบ
ไม่รู้เบื่อ เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความชื่นใจ เป็นสิ่งที่เราระตุ้นให้เกิด
ความทะเยอทะยาน อยากจะสร้างแต่สิ่งที่ดีที่งาม จนทุกวันนี้
ผู้เขียนก็เชื่อว่า ยังไม่อาจหาผู้ใดกระทำได้เสมอเหมือนทุกประการ
ทหารเรือภาคภูมิใจในเสด็จในกรมกรมหลวงชุมพรอย่างไร แพทย์

เราก็มีความรู้สึกเช่นเดียวกันกับองค์ทูลกระหม่อมของเรา มิได้ยิ่งหย่อนกว่ากันเลย

ด้วยเหตุฉะนั้น เมื่อโรงพยาบาลศิริราชมีอายุครบ 60 ปี ใน พ.ศ. 2492 ชาวศิริราชทั้งมวลจึงพร้อมใจกันสร้างพระรูปของทูลกระหม่อมไว้เคารพบูชาและเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจในผลงานทูลขึ้นของพระองค์ พระรูปนี้ประดิษฐานอยู่ท่ามกลางโรงพยาบาลตรงที่ตั้งตึกวิคตอเรียเดิม อันเป็นที่ตั้งที่ทูลกระหม่อมเคยทรงทำงานอยู่ที่นั่น โดยส่วนตัวของผู้เขียนเอง ผู้เขียนอยากเห็นเมื่อสุรณลำหรับทูลกระหม่อมเกิดขึ้นอีกขึ้นหนึ่ง คือ “มทิตลมหาวิทยาลัย”

โดยที่ทราบกันทั่วไปแล้วว่า พระประวัติของทูลกระหม่อมมีแต่ความผูกพันปราศจากราคี ดังนั้นการเขียนพระประวัติโดยย่อและด้วยเวลาอันจำกัดนี้ จึงเป็นการเสี่ยงต่อความบกพร่องเป็นอย่างยิ่ง ผู้เขียนได้อาศัยหลักฐานรวบรวมเอาจากที่ต่างๆ เท่าที่พอจะหามาได้ แนนอนว่าจะต้องมีหายหกตกหล่นไปบ้าง ไม่มากก็น้อย ทั้งขอความบางตอนอาจไม่สมควรไปบ้าง ขอให้รับทราบว่าเป็นความรู้สึกคิดเห็นของผู้เขียนเองโดยเฉพา

ผู้เขียนไม่มีความปรารถนาเป็นอย่างอื่น นอกจากจะเห็นว่า ในโอกาสที่เราจะเฉลิมฉลอง 72 ปี ศิริราชกันนี้ นอกเหนือไปจากความสนุกสนานที่จะได้รับกันแล้ว เราควรจะได้มีโอกาสรำลึกถึงบุญคุณและคุณงามความดีของผู้ที่ได้ทุ่มเทชีวิตจิตใจและทุกๆ สิ่งที่มี ให้กับความเจริญของศิริราชที่เรากำลังเฉลิมฉลองกันอยู่นี้ เป็นโอกาสพิเศษนอกเหนือไปจากใน “วันมหิดล” ที่เราประพุดกันอยู่เป็นประจำ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล เคยมีรับสั่งกับผู้เขียนว่า สมเด็จพระราชบิดาทรงเป็น genius เพราะสามารถศึกษาวิชาที่ยากที่สุดและใช้เวลาในการศึกษานานที่สุด ได้สำเร็จถึงสองอย่าง ทั้งที่ยังทรงมีพระชนมายุน้อยเพียง 30 พรรษาเท่านั้น คือ วิชาทหารเรือและวิชาแพทย ผู้เขียนมีความเห็นว่า ผู้ใดเกิดมาแล้วสามารถปฏิบัติตัวได้เพียงหนึ่งในร้อยของทูลกระหม่อม ก็เรียกได้ว่า ชีวิตของผู้นั้นประสบความสำเร็จแล้วอย่างที่เรียกได้ว่า เกิดมาไม่เสียชาติเกิด

แม้ว่าทูลกระหม่อมจะสิ้นพระชนม์ไปแล้วเกือบ 30 ปี และไม่ว่าดวงพระวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์นั้น จะสถิตอยู่แห่งหนตำบลใด ก็เชื่อว่าทูลกระหม่อมคงจะทรงทราบด้วยทิพยญาณว่า ข้าใต้เบื้องยุคลบาทของพระองค์ในศิริราช ยังรำลึกในพระกรุณาของพระองค์อยู่เสมอ แม้ว่าข้าพระบาทเหล่านั้นจะเกิดไม่ทันเห็นพระพักตร์ก็ตาม เราทั้งหลายเชื่อมั่นตอกันว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่ทรงทำไว้นั้น เป็นการที่ถูกที่ควร ทุกคนพร้อมที่จะตามรอยพระยุคลบาท ทุกคนเชื่อว่าด้วยเดชบารมีของทูลกระหม่อมคงจะช่วยคุ้มครองปกป้องศิริราชนี้ไว้ ไม่ให้มีอันเป็นต้องทรุดโทรมเสื่อมเสียตกต่ำไปในทางหนึ่งทางใด และคงจะช่วยคำจุนไว้ให้มีแต่ทางเจริญรุ่งเรือง ผู้เขียนขอจบบทความนี้ด้วยพระดำรัสของทูลกระหม่อมที่ว่า

I don't want you to be only a doctor.

But I also want you to be a man.

M. Songkla

